

ALEXANDRIAI SZENT ATANÁZ

Május 2.

*Alexandria, 295 körül +Alexandria, 373. május 2.

Atanáz 295 körül Alexandriában született keresztény szülőktől. Gyermekként még megélte Diocletianus borzalmas keresztényüldözését. Ez adta jellemének azt a hajthatatlanságot és szilárdságot, amelyet később ellenfelei föl szoktak hánytorgatni.

Semmi közelebbit sem tudunk kiképzéséről, tanítóiról és tanulmányairól. Nazianzi Szent Gergely írja: „Csak kevés időt fordított tanulmányokra, de éppen eleget ahhoz, hogy ne legyen tudatlan.” Atanáz maga beszél arról, hogy tanítói közül néhányan az üldözés áldozatai lettek; tehát keresztényeknek kellett lenniük.

Diákonusként elkísérte püspökét, Sándort a niceai zsinatra, az Egyház első egyetemes zsinatára, és látta az igaz hit győzelmét Arius tanítása fölött. Lehetséges, hogy a kulisszák mögött szerepe volt a zsinaton fölmerült kérdések megoldásában. Mindenképpen Nicea emberének számított, aki egyértelműen azonosította magát az igaz hit ügyével. Ez azután a konfliktusok bonyolódásához és kiéleződéséhez járult hozzá.

328-ban meghalt Sándor püspök, és nem hagyott kétséget afelől, hogy Atanáz szeretné utódjául. Megválasztása nem történt ellenállás nélkül. Ifjúsága, jelleme, az ariánusokkal vívott harcban tanúsított nyílt állásfoglalása -- mindez nem volt jó előjel. Egész további életében, negyvenöt éven át neki kellett vezetnie ezt a harcot. Kezdetben a világi felsőbbtség támogatásával, amikor azonban az elárulta az igaz hitet, annak ellenére. Még az ötszörös száműzetés sem tudta megtörni erejét és megingatni ellenállását.

Az új püspök azzal kezdte működését, hogy a niceai hitet megszilárdította hívei szívében. Végiglátogatta egész egyházmegyéjét. Ezt az alkalmat használta föl, hogy találkozzék Pakhomiosszal, a koinobita szerzetesség atyjával. Pakhomiosz rendkívüli módon becsülte Atanáz, és „a Krisztusba vetett igaz hit atyjának” nevezte.

A harc 330-ban kezdődött. A püspök először keményen összetűzött Meletiosz követőivel, akik szakadást okoztak Alexandriában és környékén. Nem nagy szeretettel bánt velük. Egész életében nehéz feladat volt számára, hogy különbséget tegyen az emberek és az általuk képviselt vélemények között. Valamivel később Konstantin császár -- központosító törekvései szellemében -- fontosnak tartotta, hogy a pártok kibéküljenek. Kész volt Ariust újra kegyébe fogadni, ha új hitvallást tesz. Császári leirattal úgy rendelkezett, hogy Ariusnak újra meg kell engedni hivatali tevékenysége folytatását. Atanáz ezt kereken visszautasította. A császárnak küldött válaszlevelében így foglalt állást: „Nem lehetséges újra fölvenni az

Egyházba olyan embereket, akik ellene mondanak az igazságnak, tévtanítást terjesztenek, és akikre az egyetemes zsinat kimondta a kiközösítést." Ezután Alexandriában újra kezdődtek az áskálódások Atanáz ellen, még hozzá olyan mértékben, hogy a püspök jobbnak látta, ha elhagyja a várost, és eltűnik egy felső-egyiptomi kolostorban.

335-ben a császár Jeruzsálemben zarándokolt. Atanáz püspök ellenfelei ezt az alkalmat fölhasználták, hogy összehozzanak egy zsinatot Tíruszban, abban a városban, melyet a császár érintett útja során. Az volt a céljuk, hogy fölszámolják a nézeteltéréseket. Alexandria püspökét fölszólították, hogy jelenjen meg a zsinat színe előtt. Atanáz kelleetlenül indult el, és közel ötven egyiptomi püspököt vitt magával. Ezeket azonban meg sem hallgatták, mivel nem voltak meghíva. A helyzet komoly volt, mert a jelenlevő püspökök jó része nem szívelhette Atanázt. Hatalmaskodó és törvényellenes intézkedésekkel vádolták. Amikor fölismerte a dolgok kedvezőtlen állását, elmenekült, még mielőtt letételét kimondták volna.

A rettenthetetlen püspök később Konstantinápolyban bukkant föl, meglepve a császárt a főváros egyik utcáján. Megmagyarázta helyzetét, mire Konstantin hívatta a tíruszi zsinaton részt vett püspököket. Ezek azonban nemcsak megismételték vádjait, hanem most már azzal is vádolták Atanázt, hogy -- a létfontosságú szállítások leállítással fenyegetőzve -- beleavatkozik az egyiptomi gabona fölvásárlásába és kivitelébe. A császár emlékezett más hasonló esetekre is, földühödött, és az alexandriai püspököt Trierbe küldte. Atanáz öt száműzetése közül ez volt az első.

Atanáz egy kicsit több hajlékonysággal alapelvei föláldozása nélkül hozzájárulhatott volna a helyzet enyhüléséhez. Így azonban maga adott ellenfelei kezébe bizonyítékokat, amelyekkel nyakas bajkeverőnek tüntethették föl őt a császár szemében, aki addig jóindulattal viseltetett irányában. Később Atanáz is békésebb természetű lett. Ekkor azonban a fiatal püspök még vad elszántsággal vetette magát a harcba.

A püspök távolléte alatt Alexandria zűrzavaros időköt élt át. A híres remete, Antal közbenjárt érte a császárnál. Ez azonban azt válaszolta neki, nem hiszi, hogy egy olyan nagy gyülekezet, mint a tíruszi, tévedhetne abban, hogy Atanáz „elbizakodott, kevély és összeférhetetlen ember". Így a püspöknek Konstantin haláláig (337) kellett várnia, hogy visszatérhessen püspöki városába.

Nagy balszerencsére az új császár jóindulatúnak és kegyesnek mutatkozott az arianizmussal szemben. Így egy Antiochiában tartott zsinat (339) ismét letette Atanázt, aki I. Gyula pápához menekült Rómába. Miután a pápa rehabilitálta, itáliai tartózkodását arra használta föl, hogy ott is harcoljon az igaz hitért. Csak 346-ban térhetett haza püspöki városába. Diadalmenettel fogadták, és hitvallóként ünnepelték. Ezúttal tíz évig maradhatott Alexandriában. Ezek voltak püspökségének legszebb és legtermékenyebb esztendei.

Atanáz megújította egyházmegyéjében Nicea szellemét. A keresztény élet elmélyítésén munkálkodott, és testvéri jó viszonyban volt a szerzetesekkel. Emellett Etiópia és Arábia térítésén fáradozott. E viszonylag nyugodt időszakban írta legjelentősebb műveit.

356-ban azonban ismét menekülnie kellett. Az ariánusok megnyerték ügyüknek Constantius császárt, aki eljárást kezdett Atanáz ellen. Ekkor az egyiptomi remeték közt talált menedéket. Julianus császár uralkodásának kezdetén térhetett haza. Közben a helyébe ültetett György püspököt az alexandriai nép megölte.

Nemsokára Julianus alatt is száműzetésbe küldték (362--363). Ez alkalommal közelebbről megismerkedett a szerzetesség szellemével és intézményével. Találkozott Antallal, a remeték atyjával. Megírta életrajzát, azzal a céllal, hogy példaképül szolgáljon a vallásos és keresztény életre. Atanáz megértette annak a vallásos életnek a lelkületét, amely egész Egyiptomot magával ragadta és az üldözések korának vallásos benső világát átültette a puszták magányába. Szerzetesi cellájából vigyázott egyházmegyéjére, megőrizte a niceai hitet, és „Egyiptom láthatatlan pátriárkája” maradt.

Valens császár uralkodásának idején, 366-ban Atanáz újabb négyhónapos -- de immár utolsó -- száműzetésbe kényszerült. Ekkor szülei síremlékében húzódott meg. Ezután véglegesen hazatérhetett városába, és békében kormányozhatta egyházmegyéjét, amely haláláig hű maradt hozzá. Püspökségének 46 évéből húszat száműzetésben töltött. Amikor ez a rettenthetetlen harcos meghalt, az igaz hit még nem mindenütt élt, néhány év múlva azonban az új császár, Teodosius a niceai hitet minden alattvalójának kötelezővé tette.

Ez lett a megkoronázása annak a harcnak, amelyet a nagy püspök tevékenységével és írásaival vezetett.

Kortársai csodálták tetteinek szilárdságáért és határozottságáért. Tevékenységében sem visszavágások, sem balsikerek nem tudták meggátolni. Ezért Atanáz a történelem „az Egyház oszlopaként” ünnepelte. Nagy érdeme, hogy fölismerte a konstantini béke jelentőségét és következményeit. De teljes egészében fölismerte azokat a veszélyeket is, amelyeket az államvallás a lélek szabadsága és a vallás számára magában rejt. A császárral és a politizáló teológusokkal szemben védelmezte azt a szilárd vallási alapvetést, amelyet Niceában meghirdettek. És harcolt azért, hogy az Egyház hű maradjon sajátos küldetéséhez, az evangélium hirdetéséhez.

Nehéz dolog ma igazságos ítéletet alkotni Atanázról és koráról. Epifanius ezt mondta Atanázról: „Rábeszél, intett, erőszakot alkalmazott. Ha megtámadták, védekezett. Ha ő volt az erősebb, ellenfele nehéz órákat élt át. A félelmet nem ismerőknek az a gyengéjük, hogy nem tudják erejüket fölmérni, és ezért olykor elvétik a helyes mértéket. Atanázból hiányzott a szelídség és a gyöngédség. Az

állandó harctól harciassá vált. Azáltal, hogy mindig újra megtámadták, hajlamos lett a maga védelmére. Mivel állandóan ütésekert kapott, végül maga is ütésekert osztogatott, mégpedig keményeket."

Alexandria püspöke gyakran állt egyedül az ariánusokkal szemben. Nem biztos tehát, hogy meg lehet róni azért, hogy azonosította magát az igaz hittel, azaz amikor az „elveit” támadták, úgy érezte, őt magát támadják. Igazának szilárd tudatában minden eszközt megragadott, hogy a győzelmet megszerezze. Nagy jártassággal vezette a csatát, és közben megkérdőjelezhető eszközöket is alkalmazott. Julianus ármánykodással is vádolta. Meg kell hagynunk, hogy meglehetősen kellemetlen alattvalója volt a császárnak.

Ez a kemény harcos közel állt népéhez. Nem volt arisztokrata, mint Vazul. Tribunus volt és tipikus püspök. A legvégsőig elment lelkipásztori feladatának teljesítésében és hívei testi-lelki gyarapodásának előmozdításában. Számára a hit nem művelt körök és csoportok számára fönntartott terület volt, hanem a nép ügye. Értelmi finomságokhoz nem volt érzéke. Teológiája nem elmélet volt, hanem a tan szilárdsága, inkább állítás, mint fontolgtatás. Az ékesszólást a cselekvés egyik formájának tartotta.

Alexandria püspöke nagy gondot fordított rá, hogy népével megkedveltesse az aszkézist és a szüzességet. Az ariánusok történetében elmondja, hogyan „maradtak Krisztus kedvéért szüzek olyan nők, akik házasságra készültek, hogyan választották a szerzetesi életet a példán fellelkesült ifjak, hogyan vették rá egymást apák és gyermekek az aszkézis gyakorlására. Az özvegyeket és az árvákat, akiknek korábban nem volt élelmük és ruhájuk, fölruházta és élelmezte a nép tevékeny szeretete."

Atanáz ellentétes érzéseket váltott ki környezetében: csodálatot és barátságot az egyik oldalról, ellenkezést és elutasítást a másiktól. A nép és a szerzetesség megértette, hogy az ő oldalán áll az igazság és szavai igazak. Nem személyiségének varázsával hatott, hanem szenvedélyével. Meggyőzőtt, mert bizalmat tudott kelteni: ez volt ellenállhatatlan ékesszólásának a titka.

Hatalmával kímélet nélkül élt, energikus volt az erőszakosságig. Viharos férfiasságával az Isten országát védelmezte. Nem elégedett meg azzal, hogy keményen, de nagylelkűen harcoljon az igaz hitért. Önmagát egybeolvasztotta Isten ügyével, olyannyira, hogy érte mindent föláldozott, mindent elszenvedett. A megpróbáltatások viszont megtisztították és megtanították csendben tűrni. Atanáz az életével fizetett hibáiért: egész élete egyetlen hitvallás volt.

373. május 2-án halt meg Alexandriában. A római naptárba 1550-ben vették föl ünnepét.

Erről a nagy egyháztanítóról, a katolikus hit hajthatatlan védelmezőjéről saját művei és kortársainak elbeszélései adnak eleven képet. Már életében ezt ajánlja szerzeteseinek egy Kozmasz nevű kolostorfőnök: „Ha hozzájutsz Atanáz valamelyik könyvéhez, és nincsen papírod, akkor másold le a ruhádra!” Nazianzi Szent Gergely pedig így jellemzi emlékbeszédében az alexandriai püspököt: „Azoknak, akik ütötték, olyan volt, mint a gyémánt, az elszakadtak számára azonban mint a mágnes, amelynek titkos ereje magához rántja a kemény vasat.” Illusztrálja most néhány epizód e „halhatatlan” (nevének ez a jelentése) ember életét:

356 tele volt. Császári jegyzők érkeztek Alexandriába, hogy a püspököt csellel csalják ki a városból. Nyomukban jött Szürian hadseregparancsnok csapatokkal, hogy erőszakkal támogassa őket. Mivel az utcákon tartani kellett a császár elleni népharag kitörésétől, Szürian óvintézkedéseket tett. Eljött február 8-a éjszakája.

Atanáz a vigíliát ünnepelte a Szent Tamás-templomban. Akkor hirtelen megjelent Szürian a csapatával. Kivont karddal nyomultak előre, elreteszelték az ajtókat, és az imádkozó tömegre rontottak. A püspök tudta, hogy egy kapitány sem hagyja el süllyedő hajóját, amíg mindenkit meg nem mentenek. Nyugodtan elkezdte a diákonussal a 136. zsoltárt, amelyre a tömegnek ezt kellett válaszolnia: „Mert az Ő irgalma örökkévaló!” Azután megparancsolta, hogy mindenki menjen haza. Már az oltár előterébe is benyomultak a katonák, amikor néhány pap megragadta főpásztorát és kimentette onnan. Csak az erőszak és többszörös szószegés tudta eltávolítani püspöki városából a rettenthetetlen jó pásztort. Atanáz merész szavakkal harcolt korának hatalmasságai ellen. Akkor sem ismert félelmet, amikor száműzetésben volt. Suttogva adták tovább az oázisokban: „Heródesnek nevezte a császárt!” Máskor a száműzött püspök egyik könyve járt körben a sivatag kolostoraiban: azoknak szólt, „akik bárhol szerzetesi életet ilnek, akik a hitben erősen, Krisztusban megszentelődve azt mondják: Íme, mi mindent elhagytunk és követtünk téged”. Az egyik szerzetes ruhájának redőibe rejtve vitte a könyvet testvérének cellájához, ezzel a megjegyzéssel: „Hamarosan küldd vissza, ne add oda senki emberfiának. Olvasd, olvasd el többször is, de ne másold le; nem a jövőnek való.” Az ariánusok története szerzetesek számára készült, megmutatván, miféle lelkiületű emberek azok, akik a püspöküket elűzik. Főműve, a Három beszéd az ariánusok ellen szintén kézről kézre járt. Ezek a beszédek nem nyugodt értekezések, hanem szenvedélyes hitvallások, amelyeknek az a feladata, hogy lángot lobbantsanak a szívekben, és így győzelemre vigyék az igaz hit ügyét.

Julianus császár fölismerte, hogy amikor egy-egy püspöknek megkegyelmezett, megerősítette az Egyház egységét, és nem sikerült szétzúznia a kereszténységet, amint remélte. Akkor pribékeket küldött Atanáz ellen, hogy megöljék, s a püspöknek ismét mentenie kellett az életét. Kis vitorlás hajón menekült a Níluson fölfelé, amikor a távolban egy római gálya tűnt föl mögöttük. A püspök kísérői megrémültek és azt gondolták, hogy elvesztek. Atanáz azonban gyors elhatározással parancsot adott, hogy forduljanak meg, és vitorlázzanak lefelé a

folyón. Hamarosan elhaladtak a római gálya mellett. A rómaiak természetesen azt gondolták, hogy a pátriárka az ellenkező irányba menekül. Átkiáltottak a vitorláshajóra: „Hé! Nem láttátok Atanázt?” Maga a pátriárka válaszolt: „Dehogynem, láttuk!” „Messze van innét?” „Nincs. Itt van egész közel!” -- válaszolta a száműzött az igazságnak megfelelően. „Csak evezetek gyorsan!” Azok újból gyors ütemben evezni kezdtek, s a gálya hamarosan eltűnt a távolban. Ataná az akkor irányt változtatva ismét a sivatag felé hajózott.

Később ismét visszatérhetett püspöki városába, néhány év múlva azonban újból elűzték. Akkor történt a következő eset: Egy fiatal diákonus sietett végig a sötét éjszakában a város utcáin a temető felé, kezében halvány lámpa világított. Sokáig ment még a sírok között, azután egy magas síremlék előtt megállt, és leereszkedett a kibontott kriptába. A föld alatti teret csak halványan világította meg egy olajmécses. Szegényes bútorzat között ott ült Alexandria püspöke. Amikor a diákonus belépett, fölnézett asztaláról. Föllélegezve tette le kezéből a tollat, és fölemelte a lapot, amelyre éppen írt: „Fogd és vidd el testvéreinkhez. Készítsenek róla sok másolatot, és terjesszék mindenfelé a városban. Ez az én hitvallásom, mindnyájunk közös hite a niceai atyák "tanítása szerint."

A diákonus úgy vette kezébe a papiruszlapot, mint valami drága szent ereklyét. Megfordult, hogy induljon. A pátriárka az ajtónál még megállította, és azt mondta: „Nos, fiam, úgy jön ez a hitvallás, mint egy üzenet a sírból. Mivel a húsvéti öröm a sírből emelkedett ki, úgy kell lennie, hogy Krisztus igazsága újra meg újra a sírokból jöjjön elő. Így van ez ma, így volt a katakombák idejében. Sírjainkból ered az élet. És ez a hitvallás, amelyet kezedben tartasz, élni fog, és életet ad akkor is, amikor már csak a neve lesz meg az ariánusoknak, akik most azt gondolják, hogy övék a földkerekség."

forrás: katolikus.hu/szentek

Szent Atanáz püspök és egyháztanító

május 2.

Alexandriai Szent Atanázra, más néven Nagy Szent Atanázra emlékezünk liturgikus emléknapján, május 2-án.

Atanáz Alexandriában született 298 körül. Gyermekként megélte Diocletianus császár borzalmas keresztényüldözését. Ez adta jellemének azt a hajthatatlanságot és szilárdságot, amelyet később ellenfelei megemlítettek róla.

Tanulmányairól nem sokat lehet tudni. Nazianzi Szent Gergely azt írta: „Csak kevés időt fordított tanulmányokra, de éppen eleget ahhoz, hogy ne legyen tudatlan.” Atanáz beszámolt arról, hogy tanítói közül néhányan az üldözés áldozatai lettek. Írásai arról tanúskodnak, hogy jól ismerte Platón, Arisztotelész, Homérosz írásait és az újplatonizmus tanítását.

Fiatalkorában találkozott a sivatagi szerzetesekkel és Remete Szent Antallal, tőlük tanult önfegyelmet és önmérsékletet. Élete folyamán többször talált menedéket a sivatagi szerzeteseknél. Aszketikus élete később kivívta ellenségei tiszteletét is.

Fiatalon lett Alexandrosz alexandriai pátriárka titkára. Már az ariánus vitaelőtt írt két művet, *A pogányok ellen* és *Az Ige megtestesülése* címmel, melyekben vallotta az egylényegűséget. Alexandrosz 321-ben kiadott egy arianizmust elítélő enciklikát, ami stílusa és tartalma szerint valószínűleg már Atanáz munkája volt. Diakónusként kísérte Alexandroszt az első niceai zsinatra, ahol győzött az ortodox krisztológia, amely szerint a Fiú egylényegű az Atyával.

328-ban Alexandria püspökévé választották Atanáz; haláláig betöltötte ezt a tisztséget. Ugyanabban az évben Nagy Konstantin római császár véget vetett Arius száműzetésének. Az ariánusok és a meletiánusok nem fogadták el az első niceai zsinat határozatát, és azzal vádolták Atanáz, hogy zsarnokként viselkedik velük. 335-ben, az első türoszi zsinaton Nikomédiai Euszebiosz és társai követelésére Atanáznak le kellett mondania püspöki hivataláról. Azután a két párt találkozott a császárral Konstantinápolyban, és azzal vádolták Atanáz, hogy meg akarja akadályozni a Rómába irányuló egyiptomi gabonabevitelt. Ekkor a császár száműzte őt Trierbe.

Atanáznak így volt lehetősége terjeszteni a niceai hitvallást nyugaton, de főleg Trierben, majd később Rómában is. Itt azt a szerzetesi eszményképet is átadta, amit Egyiptomban, Remete Szent Antaltól tanult.

A császár halála után, 337-ben visszahívták Alexandriába a száműzött püspököket, de 341-ben Atanáznak ismét el kellett hagynia városát. Rómában és Aquileiában élt. Római tartózkodása alatt jó kapcsolatokat ápolt I. Gyula pápával és a római klérussal.

Flavius Iulianus császár rendelettel visszahívta püspöki székébe Atanáz, aki 362. február 21-én tért vissza Alexandriába. 362 tavaszán vagy nyarán szinódust hívott össze a városban, amely az Egyház egységével, az arianizmus elutasításával, a niceai zsinat hitvallásával, Isten egy vagy három személyének kérdésével, Jézus emberi természetével és a Szentlélek istenségével foglalkozott. A szinódus vitáját a *Tomus ad Antiochenos* című munkájában összegezte – ez a mű kulcsszerepet játszott a későbbiekben a Szentháromság körüli teológiai vitákban.

Az arianisták meg-megújuló támadásai miatt Atanáz legalább ötször kényszerült száműzetésbe, erre utal az „Athanasius contra mundum” (Atanáz az egész világ ellen) szólás.

A kedvezőtlen körülmények ellenére Atanáz sokat írt. Műveiben hiányos az adatok rendezése, sokszor ismételte önmagát, eltért a tárgytól. Munkái elsősorban teológiai szempontból jelentősek. Bár nyugati száműzetésének éve alatt megtanult latinul is, körleveleit mégis görög és kopt nyelven adta ki. Megírta Remete Szent Antal életét; a keleti és a nyugati kereszténység szerzetesei egyaránt ihletet merítettek a sivatagi szent hagiográfiájából. A már említett *Tomus ad Antiochenoson* kívül Atanáz még négy beszédet írt az arianizmus követői ellen. Az Ószövetségről írt kommentárjai, a *Tisztasági fogadalomról*, a *Szeretetről és önfegyelemről*, az *Egészségről és betegségről* című írásainak csak részletei maradtak fenn. A hagyomány neki tulajdonítja az úgynevezett Szent Atanáz-féle hitvallást (*Quicumque* vagy *Symbolum Athanasianum* vagy sancti Athanasii), ám ez valójában máig vitatott eredetű. Atanáz volt az első, aki 367-ben a 39. számú húsvéti levelében kanonikusnak jelölt 27 újszövetségi iratot. Ez a felsorolás a mai napig érvényes.

373. május 2-án halt meg Alexandriában. A római naptárba 1550-ben vették fel ünnepét. Még életében elnyerte „az Egyház oszlopa” és „az ortodoxia atyja” kitüntető elnevezéseket. Atanáz a migrénes fejfájásban szenvedők védőszentje.

Erről a nagy egyháztanítóról, a katolikus hit hajthatatlan védelmezőjéről saját művei és kortársainak elbeszélései adnak eleven képet. Már életében ezt ajánlja szerzeteseinek egy Kozmasz nevű kolostorfőnök: „Ha hozzájutsz Atanáz valamelyik könyvéhez, és nincsen papírod, akkor másold le a ruhádra!” Nazianzi Szent Gergely pedig így jellemzi emlékbeszédében az alexandriai püspököt: „Azoknak, akik ütötték, olyan volt, mint a gyémánt, az elszakadtak számára azonban mint a mágnes, amelynek titkos ereje magához rántja a kemény vasat.”

Forrás: Magyar Kurír